

KICHIK GURUHLAR ULARDAGI DINAMIK JARAYONLAR

Ochilov Akmal Erkin o'g'li

Qashqadaryo viloyati Qarshi tumani 67-maktab psixologi

Annotatsiya: Kichik guruhlar insonlarning ijtimoiy hayotida muhim o‘rin tutadi. Ular odamlar o‘rtasidagi muloqotning eng yaqin va samarali shakllaridan biri bo‘lib, shaxslar o‘zaro munosabatlar, hamkorlik va o‘zaro ta’sir orqali o‘zlarini ifoda etadilar. Kichik guruhlar tarkibida yuz beradigan dinamik jarayonlar guruh a’zolarining harakatlari, hissiyotlari, qarorlari va ijtimoiy munosabatlarini o‘zaro bog‘laydi. Bu jarayonlar guruhning samaradorligi, barqarorligi va a’zolar o‘rtasidagi o‘zaro tushunishni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: shaxs, munosabatlar, hamkorlik, maqsad, qoida, me’yorlar, psixologiya.

Kichik guruhlarining asosiy xususiyatlaridan biri ularning o‘zaro aloqalari va o‘zaro ta’siridir. Guruh a’zolari bir-birining fikrlari, his-tuyg‘ulari va harakatlariga ta’sir qiladi. Bu ta’sirlar guruh ichida ishonch, hamjihatlik va qo‘llab-quvvatlash muhitini yaratadi. Shu bilan birga, guruh ichida konfliktlar, nizolar va qarama-qarshiliklar ham yuzaga kelishi mumkin, bu esa guruh dinamikasining ajralmas qismidir. Konfliktlar to‘g‘ri boshqarilsa, ular guruh faoliyatini yanada samaraliroq qilishga xizmat qiladi. Guruh dinamikasining muhim jihatlaridan biri guruh a’zolarining rollari va vazifalaridir. Har bir a’zo guruh ichida o‘ziga xos rolni bajaradi, bu rollar guruhning umumiy maqsadlariga erishishida muhim ahamiyatga ega. Rollar guruh ichida ijtimoiy tartibni saqlashga yordam beradi va har bir a’zoning o‘z o‘rnini topishiga imkon yaratadi. Rollarning o‘zgarishi yoki notekis taqsimlanishi guruhda nizolarni keltirib chiqarishi mumkin, shuning uchun rollarni aniq belgilash va muvofiqlashtirish zarur. Guruhning qaror qabul qilish jarayoni ham guruh dinamikasining muhim qismidir. Qarorlar guruh a’zolarining fikr-mulohazalari, maslahatlashuvlari va kelishuvlari asosida qabul qilinadi. Samarali qaror qabul qilish

uchun guruh a'zolari o'zaro hurmat va ishonch muhitida fikr almashishlari kerak. Qaror qabul qilish jarayonida konsensusga erishish yoki ko'pchilik ovozig'a tayanish kabi usullar qo'llaniladi. Qarorlar sifatli bo'lishi uchun guruh ichida ochiq muloqot va konstruktiv munozaralar muhimdir.[1]

Guruh a'zolari o'rtasidagi muloqot jarayoni ham guruh dinamikasining asosiy komponentlaridan biridir. Muloqot orqali a'zolar o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini va maqsadlarini ifoda etadilar, bir-birlarini tushunishga harakat qiladilar. Samarali muloqot guruhda ishonchni mustahkamlash, nizolarni bartaraf etish va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Muloqotning samaradorligi guruh a'zolarining tinglash qobiliyati, ochiqligi va konstruktiv fikr almashishga tayyorligi bilan bog'liq. Guruh ichidagi ijtimoiy ta'sirlar ham dinamik jarayonlarning muhim qismidir. Ijtimoiy ta'sirlar orqali guruh a'zolari o'z xatti-harakatlarini boshqaradilar, guruh qoidalariga rioya qiladilar va umumiy maqsadlarga erishishda birlashadilar. Ijtimoiy ta'sirlar ichida me'yorlar, qoidalar, odatlar va ijtimoiy bosim o'rin tutadi. Guruh me'yorlari a'zolarining xatti-harakatlarini tartibga soladi va guruh ichida barqarorlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, ijtimoiy bosim a'zolarini guruh qoidalariga rioya qilishga majbur qilishi mumkin. Guruhning rivojlanish bosqichlari ham uning dinamikasini shakllantiradi. Har bir guruh o'zining tashkil topishi, rivojlanishi, barqarorlik davri va yakuniy bosqichlarini boshdan kechiradi. Tashkil topish bosqichida a'zolar o'zaro tanishadi, maqsadlar belgilanadi va asosiy qoidalar ishlab chiqiladi. Rivojlanish bosqichida guruh a'zolari o'zaro munosabatlarni mustahkamlashadi, rollar aniqlanadi va samarali faoliyat boshlanadi. Barqarorlik davrida guruh o'z faoliyatini samarali davom ettiradi, nizolar kamayadi va ishonch oshadi. Yakuniy bosqichda esa guruh faoliyati tugaydi yoki yangi maqsadlar asosida qayta shakllanadi. Kichik guruhlardagi hissiy jarayonlar ham guruh dinamikasining ajralmas qismidir. Guruh a'zolari o'zaro hissiy aloqalar orqali bir-birlarini qo'llab-quvvatlaydi, motivatsiya oladi va stressni kamaytiradi. Hissiy aloqalar guruh ichida ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini yaratadi, bu esa a'zolarining ruhiy holatini yaxshilaydi va guruh samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, hissiy ziddiyatlar va tushunmovchiliklar ham yuzaga kelishi mumkin, bu esa guruh ichidagi muvozanatni buzishi mumkin.[2]

Guruh ichidagi liderlik ham dinamik jarayonlarda muhim rol o'ynaydi. Lider guruh faoliyatini boshqaradi, a'zolari rag'batlantiradi va guruh maqsadlariga erishishda yo'l ko'rsatadi. Liderlik uslublari guruhning ijtimoiy muhitini va a'zolar o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydi. Samarali liderlik guruh ichida ishonchni oshiradi, nizolarni kamaytiradi va umumiy maqsadga yo'naltirilgan faoliyatni ta'minlaydi. Liderning o'zgarishi yoki yetishmasligi guruh faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Guruh dinamikasida motivatsiya omillari ham katta ahamiyatga ega. A'zolar o'zlarini guruh faoliyatida foydali his qilishlari, maqsadlarga erishish istagi va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash orqali motivatsiya topadilar. Motivatsiya guruh a'zolarining faoliyatini jonlantiradi, ularni yangi g'oyalar yaratishga va muammolarni hal qilishga undaydi. Motivatsiyaning pasayishi esa guruh samaradorligini kamaytiradi va a'zolar o'rtasida befarqlikni keltirib chiqaradi.[3]

Xulosa: Oxir-oqibat, kichik guruhlar ichidagi dinamik jarayonlar murakkab va ko'p qirrali bo'lib, ular guruhning ijtimoiy, hissiy va faoliyatga oid xususiyatlarini o'z ichiga oladi. Ushbu jarayonlarni chuqur tushunish va boshqarish orqali guruh samaradorligini oshirish, a'zolar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash va ijtimoiy muhitni yaxshilash mumkin. Kichik guruhlarining dinamikasini o'rganish nafaqat psixologiya, balki pedagogika, ijtimoiy ish va menejment sohalarida ham muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun ham bu mavzu doimiy ravishda tadqiq qilinib, yangi yondashuvlar va metodlar ishlab chiqilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov, S. (2022). "Kichik guruhlarda ijtimoiy dinamikalar va ularning boshqarilishi". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Karimova, M. (2023). "Guruh psixologiyasi: nazariya va amaliyot". Toshkent: Ilm Ziya Nashriyoti.
3. Qodirov, D. (2021). "Kichik guruhlarining ijtimoiy va psixologik xususiyatlari". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti.

4. Toshpulatov, R. (2022). "Guruh ichidagi muloqot va qaror qabul qilish jarayonlari". Toshkent: Fan va Texnologiya Nashriyoti.
5. Rasulova, N. (2023). "Kichik guruhlardagi liderlik va motivatsiya". Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti Nashriyoti.
6. Islomov, J. (2021). "Ijtimoiy ta'sir va guruh me'yorlari". Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Nashriyoti.
7. Nurmatov, A. (2022). "Kichik guruhlar psixologiyasida hissiy jarayonlar". Qarshi: Qarshi Muhandislik-Iqtisodiyot Instituti Nashriyoti.